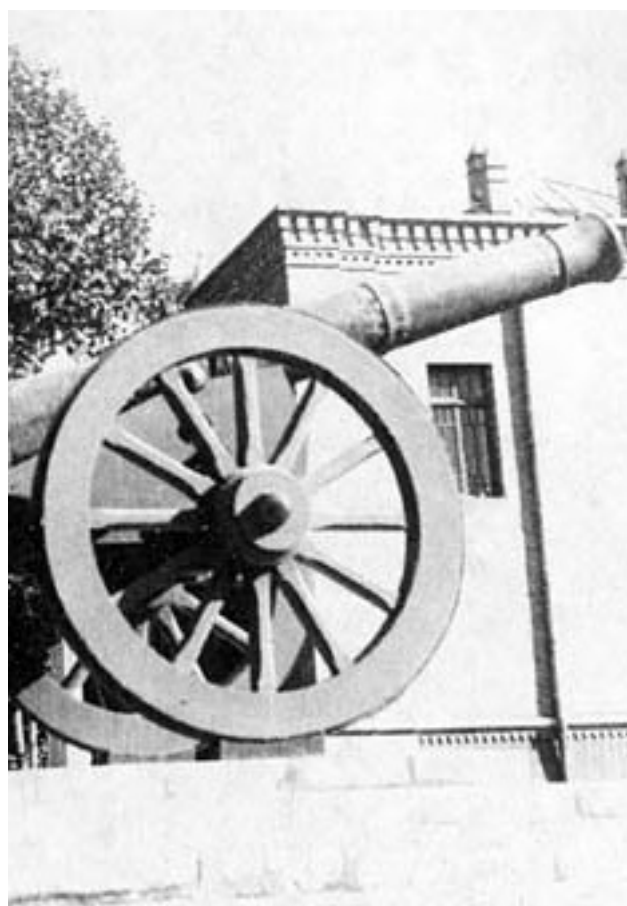


عکس/توپ جنگی که حاجت می داد

۳۰ بهمن ۱۳۹۳ ساعت ۱۶:۴۴

روزی که اسماعیل ریخته گر اصفهانی توپ جنگی تزئینی اش را برای فتحعلی شاه قاجار می ساخت، هیچ فکرش را نمی کرد که این توپ بهانه ای شود تا مردم حاجت هایشان را از این توپ طلب کنند. توپی که دختران تهران قدیم برای بخت سفید و طالع بلندشان به آن دخیل می بستند و فراری ها و مجرمان در کنارش پناه می گرفتند تا دولتی ها از مجازات شان صرف نظر کنند!

روزی که اسماعیل ریخته گر اصفهانی توپ جنگی تزئینی اش را برای فتحعلی شاه قاجار می ساخت، هیچ فکرش را نمی کرد که این توپ بهانه ای شود تا مردم حاجت هایشان را از این توپ طلب کنند. توپی که دختران تهران قدیم برای بخت سفید و طالع بلندشان به آن دخیل می بستند و فراری ها و مجرمان در کنارش پناه می گرفتند تا دولتی ها از مجازات شان صرف نظر کنند!



آن روزها، یک تهران بود و یک میدان توپخانه که مهم ترین و پر رفت و آمدترین نقطه شهر به حساب می آمد و مردم آن را به نام های میدان ارگ، میدان شاه یا توپخانه می شناختند. وسط میدان، جایی کنار حوض بزرگ آن توپ مروارید روی سکویی به ارتفاع یک متر قرار داشت. توپی که برخلاف نامش اصلا از مروارید ساخته نشده بود.

چرا توپ مروارید؟

داستان های زیادی درباره این توپ عجیب نقل شده است توپی که دلیل معروفیتش به مروارید این بوده که جلوی آن با یک رشته مروارید تزیین شده است، از روایاتی که درباره این توپ گفته شده است می توان اشاره کرد به اینکه شاه عباس در جزیره هرمز آن را به غنیمت گرفته و بعدها روی سکویی کم ارتفاع میان حوض و نقاره خانه گذاشته است یا اینکه به دستور کریم خان زند در شیراز آن را ساخته اند و حتی در منابع دیگری آمده است که نادر شاه آن را از هندوستان به ایران آورده است.

اما واقعیت این است که این توپ یک توپ مفرغی جنگی بود که در سال ۱۲۳۳ قمری فتحعلی شاه قاجار دستور ساخت آن را داد و یک ریخته گر معروف اصفهانی به نام استاد اسماعیل ریخته گر آن را ساخت و تاریخ ساختش را در داخل ترنجی که روی توپ مروارید و بر روی لوله توپ دیده می شود، به طور برجسته حکاکی کرد.

بعدها، در دروه رضا شاه پهلوی پس از برپایی ساختمان باشگاه افسران در خیابان قوام السلطنه، توپ مروارید به آنجا منتقل شد و بر سکویی در ورودی آن باشگاه قرار گرفت.

تنها بازمانده باغ ناصری

ارگ تهران که تاریخ آن به دوره صفویه باز می گردد، در شمال تهران قدیم در داخل حصارشاه طهماسبی قرار داشت. این ارگ خود حصاری جداگانه داشت و خندقی آن را از شهر جدا می کرد در این فاصله بین خندق و ورودی ارگ میدانی قرار داشت که به نام های: میدان شاه، میدان توپخانه، باغ گلشن، میدان ارگ که برای ورود به این میدان پلی چوبین بر روی خندق زده بودند که به تخته پل مشهور بود.

در دوره سلطنت ناصرالدین شاه توپ های موجود در این میدان را جمع آوری کرده و به میدان توپخانه جدید منتقل کردند و بعدها به غیر از ایجاد یک باغ در آن بنائی کوچک و چند ضلعی ساختند و در آن صندوقی به نام صندوق عدالت قرار دادند تا مردم شکایات یا عریضه های خود را در آن بیندازند. نامه های این صندوق که به طور هفتگی باز می شد به نظر ناصرالدین شاه می رسید. در واقع آنچه که از میدان توپخانه قدیم برجای مانده است تنها توپ مروارید است.



بختی جوون و نون دار، روزی بکن زجایی

تهرانی های خرافاتی قدیم، توپ مروارید را مقدس می دانستند و در روزهای خاصی مثل چهارشنبه سوری و شب ۲۷ ماه رمضان و شب های قدر به آن دخیل می بستند، خصوصاً دختران و زنان بی فرزند از زیر لوله آن دعاکنان با تنی لرزان می گذشتند با این باور که هر چه زود تر دختران بختشان باز و زنان نازا دارای فرزند می شوند و این باور اشتباه تا حدی بود که در شب چهارشنبه سوری زنان و دختران، پول، شیرینی و کله قند به نگهبانان توپ مروارید می دادند تا در اجرای مراسمشان آزاد باشند.

جعفر شهری در کتاب طهران قدیم آورده است: «...دخترها و بیوه زن ها به طرف توپ مروارید که تویی مفرغی بزرگ بر روی دو چرخ و بر بالای سکوئی بود و در جای پیکره فعلی میدان ارک، مقابل وزارت اطلاعات، قرار داشت، رو می آوردند و جهت بخت گشایی از زیر آن رد شده، بر لوله سوار می شدند و سر می خوردند و این کار را مجرب ترین عملی می دانستند که با آن تا سال دیگر به خانه شوهر می روند و اشعاری از این قبیل داشتند که دو بیته اول آن را هنگام سوار شدن و سر خوردن و دو بیته دوم را موقع دخیل بستن می خواندند:

ای توپ تن طلائی، از غم بده رهایی

بختی جوون و نون دار، روزی بکن زجایی

ای توپ چاره ها کن، کارم گره گشا کن

صد تا گره به هر نخ، من می زخم تو واکن.»

جالب تر از آن این بود که جدا از این باورهای خرافی، توپ مروارید پناهگاهی بود برای مجرمین و محکومین که در آن بست نشینی می کردند تا از گناهشان در گذرند، همینطور محلی بود که حاجت گروهی از مردم گرفتار را می تواند رفع کند، حتی بسیاری از اروپاییان در خاطرات خود به وجود این توپ در میدان ارگ یا همان توپخانه قدیم اشاره می کنند و آن را مکانی مقدس برای تهرانی ها معرفی کردند اینکه مکانی برای پناه یافتن مجرمان فراری بوده است.

البته این ماجرای بست نشینی بعد از آنکه امیر کبیر در دوره خود بست نشینی را در همه جا از آن جمله در زیر توپ مروارید متوقف کرد مدتی فرصت از مجرمان گرفته شد ولی بعد از او باز هم این رسم برقرار شد و تا زمان رضا شاه که توپ را از میدان ارگ بردند این بست نشینی برای در خواست عفو مجرمان پابرجا بود.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۹۶۳۹/می-حاجت-جنگی-توپ-عکس/>